

مقدمه‌ای در باب ضرورت‌ها و راهکارها

# نخبه‌پروری سیاسی

مؤلف:

محمد مهدی انصاری

نشر دادگستر

اسفند ماه ۱۳۸۶

سرشناسه: انصاری، محمدمهدی، ۱۳۵۲.  
عنوان و نام پدیدآور: نخبه پروری سیاسی / مؤلف، محمدمهدی انصاری.  
مشخصات نشر: تهران، دادگستر، ۱۳۸۶.  
مشخصات ظاهری: ۳۱۶ ص.  
قیمت: ۳۰۰۰۰ ریال  
شابک: 978-964-2626-17-5  
وضعیت فهرست نویسی: فیبا  
یادداشت: واژه نامه  
یادداشت: کتابنامه: ص. {۱۹۵} - ۲۰۲. همچنین بصورت زیر نویس  
موضوع: نخبگان - ایران.  
موضوع: ایران - سیاست و حکومت - قرن ۱۳.  
رده بندی کنگره: الف ۱۳۸۶ ن ۳۹ ی / HN۶۷۰/۲/۱  
رده بندی دیویی: ۳۰۵/۵۲۴۰۹۵۵  
شماره کتابشناسی ملی: ۱۱۷۰۸۳۸

### نخبه پروری سیاسی

مؤلف: محمدمهدی انصاری

ناشر: مؤسسه انتشارات دادگستر

چاپ اول: زمستان ۱۳۸۶

شماره: ۳۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۶۲۶-۱۷-۵

دفتر مرکزی انتشارات: تهران، میدان حضرت ولی عصر (عج)، بلوار کشاورز،  
ابتدای خیابان فلسطین جنوبی، کوی شهید ذاکری، پلاک ۱۶، تلفن ۸۸۹۰۴۴۶۵

## فهرست مطالب

پیشگفتار ..... ۷

کلیات ..... ۱۱

### فصل اول - کلیات نظری: نخبه و نخبه‌گرایی، تعاریف و مفاهیم

مبحث اول - تعریف نخبه ..... ۱۷

مبحث دوم - مفروضات نخبه‌گرایی ..... ۲۲

مبحث سوم - بنیانگذاران مکتب نخبه‌گرایی ..... ۲۷

مبحث چهارم - انواع نخبگان ..... ۴۲

### فصل دوم - سیاست و نخبگان سیاسی

مقدمه ..... ۵۳

مبحث اول - مفهوم سیاست ..... ۵۶

مبحث دوم - نخبگان سیاسی و تئوری قدرت ..... ۶۱

مبحث سوم - کار ویژه‌ها و خصیصه‌های نخبه سیاسی ..... ۶۸

### فصل سوم - از شایسته‌سالاری تا نخبه‌پروری

مقدمه ..... ۷۹

مبحث اول - چرا شایسته‌سالاری؟ تعاریف و مفاهیم ..... ۸۱

مبحث دوم - پیوند عدالت و شایسته‌سالاری در اندیشه دین ..... ۹۴

مبحث سوم - شایسته‌سالاری؛ پژوهش‌های جدید ..... ۹۹

جمع‌بندی ..... ۱۰۸

### فصل چهارم - زمینه‌ها و ارکان نخبه‌پروری سیاسی

مقدمه ..... ۱۱۱

مبحث اول - سیاست و نخبه‌پروری ..... ۱۱۳

مبحث دوم - بسترهای نخبه‌پروری سیاسی ..... ۱۱۶

### فصل پنجم - الزامات و ضرورت‌های نخبه‌پروری سیاسی در گفتمان مردم‌سالاری دینی

مقدمه ..... ۱۴۷

مبحث اول - مردم‌سالاری دینی؛ گفتمانی بالنده ..... ۱۴۹

مبحث دوم - الزامات و ضرورت‌های نخبه‌پروری ..... ۱۵۴

جمع‌بندی ..... ۱۷۱

### فصل ششم - نخبه‌پروری سیاسی: بازشناسی موانع - ارائه راهکارها

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری کلی ..... ۱۸۹

فهرست منابع و مآخذ ..... ۱۹۵

فرهنگ واژگان ..... ۲۰۳

## پیشگفتار

در قرن جدید که قرن دانایی و توانایی نام گرفته حضور و کثرت انسان‌های اندیشمند و نخبه و تکاپوی افراد صاحب‌فهم و صاحب‌درک در رأس هرم جامعه به عنوان پیشتازان و سیاستگذاران سرنوشت عمومی یک ضرورت استراتژیک و دوراندیشانه به شمار می‌آید.

از طرفی توجه به مقوله «نخبه‌گرایی سیاسی» و پرورش نخبگان از آن رو برای بسیاری از حکومت‌ها و نظام‌های سیاسی - اجتماعی مهم تلقی می‌شود که آنان تأثیرگذارترین افراد در فرایند تصمیم‌گیری دولت‌ها به شمار می‌روند و با بروز استعدادها و توانایی‌های ذهنی خود می‌توانند تحولات مثبت و تعیین‌کننده‌ای را در سطوح جامعه موجب شوند و سعادت مادی و معنوی را برای مردم رقم بزنند. حضور نخبگان در عرصه‌ها می‌تواند امیدآفرینی کند و ملتی را در مسیر نشاط و تلاش هدفمند برای دستیابی به چشم‌اندازها بسیج نماید.

رهبر معظم انقلاب اسلامی اخیراً در دیدار با جمعی از نخبگان کشور و شکل‌های دانشجویی (۱۳۸۶/۸/۱۷) از لزوم نخبه‌پروری سیاسی سخن به میان آوردند و فرمودند:

«... من نخبه‌پروری سیاسی را توصیه می‌کنم. تأیید می‌کنم که در

بخش‌های تبلیغات و صدا و سیما، نخبه‌های سیاسی و نخبه‌های اجتماعی باید

فراهم ساختند، قدردانی کنم. همچنین باید از سرکار خانم رضوی که در آماده شدن مطالب و ویراستاری آن نهایت دقت و همکاری را داشته‌اند سپاسگزاری نمایم. انتظار دارد اهل نظر با مطالعه این گام اول، ضمن ارائه رهنمودها و تذکرات عالمانه و ارشادی به غنای مباحث در این حوزه نسبتاً بکر کمک کنند.

محمد مهدی انصاری

تهران - دی‌ماه ۱۳۸۶

## کلیات

### ۱- طرح مسأله و تعریف موضوع

استمرار و بقای هر نظام سیاسی وابسته به حضور و فعالیت افراد شاخص و ممتازی است که در عرصه اجتماعی به عنوان «نخبه» تلقی می‌شوند. از دیرباز در اندیشه‌های بشری و در میان فلاسفه سیاسی قدیم و جدید این سؤال جدی و بنیادین وجود داشته که اساساً حاکمیت حق چه کسانی است و مردم باید وادی قدرت سیاسی را به چه افرادی با چه ویژگی‌هایی واگذار کنند؟

در یک جمع‌بندی کلی از این مباحث و نظریات گوناگون می‌توان گفت همه آنها به نوعی به حکومت‌داری و مدیریت انسان‌های برجسته و نخبه تأکید داشته‌اند، با این تفاوت که شاخصه‌های یک انسان برجسته و نخبه در این نظریات تا حدودی گوناگون عرضه شده است.

«نخبه‌گرایی» در حقیقت خواهان گردش نخبگان است که بر مبنای آن نخبگان شناسایی می‌شوند، توانایی‌های آنان سنجیده می‌شود و آنگاه در مسیر مطلوب و با چارچوب‌های فکری و ایدئولوژیک مشخص پرورش داده می‌شوند. نخبه‌پروری مقدمه‌ای برای حاکمیت شایستگان و تحقق اصل شایسته‌سالاری نیز هست، از این رو مقام معظم رهبری استراتژی «نخبه‌پروری سیاسی» را که یک رویکرد دوراندیشانه و مبتنی بر نیاز حال و آینده کشور است مطرح نمودند تا در

عصر پیشرفت‌های لحظه‌ای و اهمیت توسعه همه‌جانبه، نظام جمهوری اسلامی کارآمدی خود را در سایر عرصه‌ها به اثبات رساند و یک جامعه الگو و متکامل از جنبه‌های مادی و معنوی به جهانیان عرضه نماید. براساس آنچه گفته شد می‌توان نتیجه گرفت نخبه‌پروری سیاسی برای حال و آینده کشور ضرورتی بسیار مهم است.

**مفهوم نخبه‌پروری سیاسی:** «ویلفردو پارتو»، طبقه نخبه را به دو دسته تقسیم می‌کند: اول، نخبگان سیاسی یا حکومتی مرکب از افرادی که مستقیم یا غیرمستقیم سهم قابل ملاحظه‌ای در امور حکومت دارند؛ دوم نخبگان غیرحکومتی که بقیه افراد را در بر می‌گیرد. براین اساس اگر بخواهیم مفهوم نخبه سیاسی را در گفتمان مردم‌سالاری دینی تبیین کنیم باید بگوییم نخبه‌پروری سیاسی یعنی تلاش برای آموزش و پرورش نخبگانی که با اعتماد به نفس بتوانند با قرار گرفتن در سلسله مراتب قدرت، مسئولیت‌های سیاسی و اجرایی را در هرم قدرت کسب کنند و مبتنی بر اندیشه‌های دینی، نظام سیاسی اسلام را به درجات عالی‌ای از کارآمدی و توانمندی برسانند.

در اندیشه سیاسی اسلام، اصولاً رقابت و تلاش قدرت‌طلبانه با هدف صرف کسب قدرت یا شهرت سیاسی امری مذموم است، بلکه ارزش این است که انسان‌های لایق و شایسته با رعایت موازین اخلاقی و تقوا (در یک کلام واجد اهلیت) در هرم توزیع قدرت سیاسی قرار گرفته و برای استقرار عدالت و امنیت و تأمین معاش مؤمنین تلاش کنند.

## ۲- ضرورت‌ها و اهداف پژوهش

فقدان مسئولیت شایستگان آثار خود را در لایه‌های بعدی جامعه نیز برجای می‌نهد و نوعی بی‌اعتمادی و بی‌انگیزگی را در اجتماع بسط می‌دهد. تردیدی نیست که برای پرهیز از آسیب‌های حاکمیت ناشایستگان، برقراری نظام مبتنی بر نخبه‌گرایی و شایسته‌سالاری که از امیدها و شعارهای همیشگی نظام اسلامی بوده ضرورت تام می‌یابد.

از این‌رو، در مقطع فعلی و با گذر از ادوار مختلف انقلاب اسلامی و در پیش رو بودن افق روشن و چشم‌انداز ترسیم شده از آینده ایران عزیز، ضرورت پرورش نیروی انسانی کارآمد، خبره و متعهد دوچندان می‌نمایاند.

با گذشت سه دهه از انقلاب اسلامی و کنار رفتن تدریجی نسل اول مدیران و کارگزاران انقلاب، لازم است نسل جدیدی از نخبگان و مدیران سیاسی برای پیشبرد اهداف متعالی انقلاب و نظام پرورش یابند، از آرمان‌های اصیل و دینی ملت صیانت به عمل آورند، از قانون اساسی و اصول متقن و تعالی‌بخش آن حفاظت کنند و از مهارت و خلاقیت کافی برای گذر از تنش‌ها و چالش‌های سیاسی برخوردار باشند.

احزاب سیاسی، مطبوعات، تشکل‌های دانشجویی، NGOها و جنبش‌های اجتماعی مهمترین کانون‌هایی هستند که می‌توانند به نخبه‌پروری سیاسی روی آورند و جوانان شایسته، مستعد و علاقه‌مند به فعالیت و تکاپو در عرصه‌های سیاسی و حکومتی را جذب کنند و با تربیت هدفمند آنان به دغدغه کادرسازی و تربیت مدیران آینده کشور جامعه عمل ببوشانند. (شناسایی، پایش و پرورش، بهره‌برداری)

هدف پژوهش حاضر ارائه مقدمه‌ای در باب ضرورت‌های نخبه‌پروری سیاسی در نظام جمهوری اسلامی است. این پژوهش درصدد است تا ضمن تبیین مفهوم نخبه و نخبه‌گرایی و برشمردن شاخص‌های یک نخبه سیاسی (در چارچوب ایدئولوژیک نظام جمهوری اسلامی)، به ترسیم ویژگی‌های یک نظام اجتماعی و سیاسی نخبه‌پرور بپردازد. در پایان ضمن اثبات فرضیه‌های مطرح شده، راهکارهایی عملی برای پرورش نخبگان سیاسی ارائه خواهد شد.

### ۳- سؤالات اصلی

دو سؤال و پرسش اصلی این تحقیق را می‌توان اینگونه خلاصه کرد:

الف - چه ضرورت‌هایی مقوله نخبه‌پروری سیاسی را برای آینده کشور و نظام پراهمیت می‌سازد؟

ب - با وجود چه ویژگی‌ها و ملزوماتی نظام جمهوری اسلامی می‌تواند در مسیر نخبه‌پروری سیاسی گام بردارد؟

در این پژوهش تلاش می‌کنیم به این ۲ سؤال پاسخ داده شود.

### ۴- فرضیه‌های تحقیق

دو فرضیه اصلی در این تحقیق مدنظر است که از این قرار می‌باشند:

الف - نظام جمهوری اسلامی برای استمرار پرقوت، حفظ اصالت‌ها و دیدگاه‌های اصولی و حرکت در مسیر دستیابی به آرمان‌ها و اهداف بلند خود نیازمند پرورش نخبگان و مدیران شایسته، توانمند، صالح، مدبر و متعهد به

سیاست‌ها و اندیشه‌های بنیادین انقلاب اسلامی است و هرگونه بی‌توجهی به این مسأله یک آسیب پرمخاطره برای نظام خواهد بود.

ب - تکاپوی هدفمند و تعامل برنامه‌ریزی شده نهادهای آموزشی (آموزش و پرورش، دانشگاهها و حوزه‌های علمیه) و احزاب سیاسی، همراه با پذیرش اصل «شایسته‌سالاری» در زمره مهمترین ملزومات درون‌ساختاری برای نخبه‌پروری سیاسی به شمار می‌آیند.

## ۵- روش پژوهش

در یک نگاه کلی نوع روش تحقیق در این کتاب، نظری بوده و همچنین از روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای نیز بهره جسته شده است.

## ۶- سازماندهی تحقیق

در این پژوهش پس از ارائه کلیاتی در مورد طرح مسأله و اهداف و فرضیه‌های تحقیق، چارچوب کلی آن به ۶ فصل و یک جمع‌بندی و نتیجه‌گیری نهایی تقسیم شده است. در فصل اول به تعریف مفهوم نخبه و نظریات گوناگون در باب نخبه‌گرایی پرداخته شده است. فصل دوم در تلاش است تا به تعریفی جامع و مانع از نخبه سیاسی دست یابد و ویژگی‌های یک نخبه سیاسی را برشمارد. در فصل سوم دو مقوله مهم گردش نخبگان و شایسته‌سالاری به عنوان ملزومات و مقدمات ساختاری و اداری نظام نخبه‌پرور تبیین خواهند شد. فصل چهارم با این عنوان که با تعامل مثلث نخبه‌پروری سیاسی می‌توان نخبگانی مطلوب و ایده‌آل برای حال و آینده جامعه تربیت کرد،

از سه رکن آموزش و پرورش، دانشگاهها و حوزه‌ها و احزاب سیاسی به‌عنوان بسترها و کانون‌های نخبه‌پروری یاد می‌کند. فصل پنجم ضرورت‌های نخبه‌پروری را در مقطع فعلی نظام جمهوری اسلامی به بحث می‌گذارد. در فصل ششم نیز ضمن برشماری موانع نخبه‌گرایی و شایسته‌سالاری در کشور که پدیده‌هایی چون فرار مغزها و سرکوب شدن استعدادها و... را در پی دارد، راهکارهای پیشنهادی برای نخبه‌پروری سیاسی ارائه خواهد شد. نتیجه‌گیری کتاب نیز در مقام اثبات فرضیه‌ها و پاسخگویی به سؤالات اصلی پژوهش حاضر به صورتی فشرده ارائه خواهد شد.